

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi,
Sayı/Issue: 4 – Sayfa / Page: 27-56
ISSN: 2630-600X VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 04.07.2019
Kabul/Accepted: 01.11.2019
Araştırma Makalesi / Research Article
Kış/Winter, 2019

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE KARINCA

ANT IN CLASSICAL TURKISH POETRY

Hülya BOZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID: 0000-0002-6773-1292
hulya-boz1@hotmail.com

Öz

Karınca ‘haşerat’ denilen küçük böcek grubuna giren canlılardan birinin adıdır. Özellikleri bakımından farklı gruplandırılabilen karıncalar genellikle bahar mevsiminde ortaya çıkmaları, dane taşımaları, şekerli şeylere üşüşmeleri gibi belirgin özellikleri ile bilinir. Ayrıca halk arasında da karıncalar hem anlamsal hem de niteliksel olarak çok çeşitli şekillerde yorumlanmış canlılardır. Bu yorumlamalar ve karınca ile ilgili anlam alanları elbette ki yazı türlerinde de yerini almıştır. Klasik Türk Şiirinde karınca Şairler tarafından birçok farklı manaya gelecek şekilde kullanılmıştır. Bazen olumlu özellikleri ile ön plana çıkan karınca bazen de olumsuz özellikleri ile ön plana çıkmıştır. Kur’an-i Kerim’deki Neml Suresi ve surenin içeriğindeki Hz. Süleyman ile karınca kıssası, karınca ile ilgili halk arasında oluşmuş inanışlar ya da karıncaların kendi yapısal özellikleri gibi birçok farklı açıdan değerlendirilen bu kullanımlar beyitlerdeki yerini almıştır. Biz de bu çalışmamızda karıncanın klasik Şiirdeki kullanımlarını tespit edip bunları maddeler halinde gruplandıracağız. Çalışmanın, klasik Şiirdeki karınca imgesinin anlam alanlarının tespit edilmesi açısından yararlı olması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, İmge, Divan, Beyit, Karınca

Abstract

Ant is the name of one of the creatures that came into the small group of insects called 'vermin'. Ants, which can be grouped differently in terms of their characteristics, are generally known for their prominent features such as their appearance in the spring season, their transport of dane, their coldness to sugary things. In addition, ants among the population are creatures that have been interpreted in a wide variety of ways, both semantically and qualitatively. These interpretations and ant-related fields of meaning have of course also taken place in the writing genres. In classical Turkish poetry, ant has been used by poets in many different ways. Sometimes the ant has come to the fore with its positive features and sometimes with its negative features. The content of Surah Neml in the Qur'an and Surah Hazrat Mahdi (as) These uses, which have been evaluated from many different angles, such as the Solomon and the ant story, the beliefs formed between the people about the ant, or the ants' own structural features, have taken their place in couplets. In this study, we will determine the use of ants in classical poetry and group them into substances. It is hoped that the work will be useful in detecting the meaning areas of ant image in classical poetry.

Keywords: Poetry, Image, Collected Poems, Couplet, Ant

Giriş

Karınca; zar kanatlı, küçük cüsseli, kalabalık nüfusa sahip olup toprak altında koloniler halinde yaşayan ve kast sistemi ile düzenini kurmuş canlının adıdır. 'Haşerat' denilen küçük böcekler grubuna giren karıncaların -hepsi tespit edilemese de- farklı şekillerde, farklı renklerde, farklı özelliklere sahip binlerce türünün olduğu bilinir.

Karınca ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle karıncaların anatomik yapıları, türleri, yaşam ve çalışma şekilleri, beslenmeleri, verimlilikleri, iletişim kabiliyetleri üzerinedir. Halk söyleyişlerinde ise karınca; çalışkanlığı, bolluk bereketin simgesi olması, kendisi ile ilgili oluşmuş batıl inanışları ve dilde oluşmuş deyimleriyle ön plana çıkmıştır. Çok fazla sabır gösteren kişiler için 'karınca sabırlı' denilirken beli çok ince olanlar için 'karınca belli' denilmiş, az da olsa elinden geleni yapanlar için ise 'karınca kararınca' ifadesi kullanılmıştır. En meşhur Ezop hikâyelerinden olan Ağustos Böceği ile Karınca Hikâyesi'nde ise çalışkanlığı ile yazı geçiren karıncanın karşısındaki hayvan çoğu zaman tembelliği ile bilinmiştir; nihayetinde de galip gelen hep çalışkan karınca olmuştur ve bu hikâyenin de etkisi ile halk arasında çalışkan insanlar için 'karınca gibi' denildiği görülmüştür. Aynı zamanda yine halk arasında karıncanın kanatlanmasının, sonunun yakın olacağına işaret ettiğine inanılmıştır. Karınca duası olarak bilinen duanın da bereket getirdiğine inanılarak özellikle iř yerlerine bu dua asılmıştır.

Klasik Türk şiirinde ise karınca birçok divanda ‘ neml, mûr, murçe, karınca’ gibi kelimelerle ve bazen olumlu özellikleri ile ön plana çıkmışken bazen de olumsuz özellikleriyle şiirlerdeki yerini almıştır. Gerek karınca ile ilgili efsane ve inanışlar gerek karıncanın değeri ve anlamı gerekse de şekli ve özellikleri itibariyle eserlerde göz ardı edilemeyecek kadar dikkatle ve fazlaca işlendiği görülmüştür.

Biz de bu çalışmamızda karıncanın klasik şiirde kullanımlarıyla ilgi olarak -içinde her yüzyılın önde gelen dîvân şairlerine ait birer dîvânın yer aldığı - 75 divanı taradık ve söz konusu divanlardaki ‘ neml, mûr, murçe, karınca’ kelimeleriyle geçen beyitleri tespit edip seçilmiş örneklerle de karıncanın hangi anlamlarda kullanıldığını açıkladık. Bu çalışmanın karınca imgesinin klasik şiirdeki kullanımlarının tespiti açısından yararlı olması umulmaktadır.

1.Hz. Süleyman, Neml Sûresi ve Karınca

Beyitlerde Hz. Süleyman; kıssaları, saltanatı, kendisine verilen mucizevî özellikleri gibi farklı açılardan işlenmiştir. Bu noktada karınca ile beraber düşünüldüğünde ise yine birçok yönden ele alındığı görülmüştür.

1.1. Neml Sûresinde Anlatılan Hz. Süleyman ve Karınca Kıssası

Neml Suresinde şu şekilde geçer:

Süleyman’ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı. Hepsi topluca gidiyorlardı.(17) Sonunda Süleyman ve ordusu karıncaların bulunduğu vadiye geldiklerinde bir karınca şöyle dedi: “Ey Karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman’ın ordusu farkına varmadan sizi ezmesin.” (18) (Karıncaların ne dediğini anlayan) Süleyman, karıncanın sözüne hafifçe güldü ve: “Rabbim! Bana ve ebeveynime (anne ve babama) verdiği nimete şükür etmemi, hoşnut olacağın işi yapmamı gönlüme ilham et ve rahmetinle beni iyi kullarının arasına koy” dedi.(19)

Klasik Türk şiirinde karıncanın geçtiği beyitlerde hem surenin adı (Neml Sûresi) hem de bu kıssa değişik bakımlardan ele alınmıştır.

1.1.1. Hz. Süleyman ve Karınca

Hz. Süleyman ile karınca, aralarında geçen hadiseden dolayı birçok yerde birlikte zikredilmişlerdir. Hatta o denli meşhur olmuşlardır ki biri anıldığında akla diğeri gelir olmuştur. Beyitlerde de aynı durum söz konusudur. Hz. Süleyman ile karıncanın birlikte zikredildiği beyit sayısı bir hayli fazladır.

Tut ki olmuşsın Süleymân-ı cihâmı ‘âlemün
Cehd ana kıl k’olmaya bir mûrçe senden Őikest

(Münirî, G.29/3)

“Tut ki âlemin Süleyman’ı olmuşsun, ona çabala ki bir karınca senden kırılmasın.”

Hz. Süleyman adaletle hüküm veren -hatta babası Hz. Davud’dan daha iyi hüküm verdiğine inanılan- bir peygamberdir. Aynı zamanda küçük yaşlarda başa geçip kırk yıl da sultanlık yapmış, mabed - saray inşa etmiş, bol servete nail olmuş bir peygamber olduğu nakledilmiştir. Bu şekilde zengin, şöhretli, yetenekli bir sultan olmasına rağmen bir karıncayı dahi incitmemeye hassasiyet göstermiştir. Beyitte de Münirî muhataba bir öğüt mahiyetinde “öyle varsayalım ki Süleyman gibi cihanın padişahı oldun, o zaman bile - tıpkı Hz. Süleyman gibi- karıncanın dahi incinmemesi için çaba sarf etmelisin” demek istemiştir.

Yiter cevı eyledün senden Şikâyet eylerem şâhâ
Ki ‘adl-i dergünde mûr ile birdür Süleymânlar

(Süheyli , K.49/12)

“Ey şah! Yeter, cefa ettin! Senden Őikâyetim var ki adalet dergâhında karınca ile Süleyman birdir.”

Özellikle ‘adalet’ söz konusu olduğunda güçlü ile zayıf arasındaki fark ‘sıfır’ kabul edilir. Çünkü bilhassa dünyada zulmeden kişileri insafa getirebilen ve zayıfa umut olan şey eşitliktir. Bu noktada İslâmi çerçevede de Allah’ın kullarına eşit davranacağı, kimsenin hakkının kimseye geçmeyeceği, herkese yaptığının hesabının sorulacağı gibi inançlar; zayıf olanın el aman dilediği noktada ona umut ve inanç kapısını açan mânevî kaynaklardır.

Beyitte cefa eden ve cefa gören vardır. Üstün durumdaki şaha, adalet dergâhında güçlü ile zayıfın eşit olacağının anlatımı söz konusudur. Bu durum güçlü konumdaki Hz. Süleyman ile zayıf konumdaki karınca örneği ile izah edilmiştir.

Gubâr-ı der-geh-i şâha sürer yüz yirde yüz Bâkî
Süleymâna mukârin olmag ister seyr idün mûrı

(Bâkî, G. 547/5)

“Bâkî yüz yerde şahın dergâhının tozuna yüz sürer. Seyredin karıncayı, Süleyman’a yakın olmak ister.”

Burada iki durum arasında benzerlik kurulmuştur. Bâkî’nin devrin ileri gelenlerine -takdir görmek ve tanınmak maksadı ile- kasideler (sünbül, râiyye, hilâl, lâmiyye vb.) sunduğu bilinir. Bu

şekilde de özellikle devrin padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman tarafından takdir görmüştür. Şair en çok istediği şeyhülislamlık makamı için de Kanuni ve sonrasında da devrin ileri gelenleriyle sürekli olarak yakınlaşmaya çalışmıştır. Şiir de aslında bu durumlar ile izah edilebilir. Birinci mısradaki Bâkî'nin 'padişah dergâhının tozuna yüz sürmesi'nden bahsedilir. İkinci mısradaki ise 'karıncanın Süleyman'a yakın olmak istediği' söylenir. Hz. Süleyman hayvanların dilinden anlayan biridir. O halde karınca halini arz edebileceği bir peygamberin yanında olmayı elbette arzulayacaktır; tıpkı Bâkî'nin amacına ulaşmadaki en yetkili kişiler ile yakınlaşmak istemesi gibi.

Anarlar devlet-i şâh-ı cihânda nâmun ey Bâkî
Süleymân yâd olındukça bile mezkûr olur mûrî
(Bâkî, G.484/6)

“Ey Bâkî! Namını cihan padişahı(nın) devletinde anarlar, Süleyman hatırlanınca bile karıncası zikredilen olur.”

Hiz. Süleyman ve karıncası o kadar ünlenmişlerdir ki peygamberin ismi anıldıkça karınca da zikredilir olmuştur. Birinci mısradaki Bâkî'nin ünlenmesi ve isminin anılır bir pozisyona gelmesi ile bu durum arasında benzerlik kurulmuştur. Bâkî 'Sultanü'ş-Şuara' yani 'Şairlerin Sultanı' olarak ünlenmiş bir şairdir. Haliyle diğer şairlerden üstün tutularak namının duyulması olağandır; tıpkı karıncanın Süleyman peygamber ile birlikte ünlenmesi gibi.

Anberîn hattı ki devr-i leb-i cânânda biter
Güyyîyâ mûrçe[dür] mühr-i Süleymân getirür
(Hamdullah Hamdi, G.31/3)

“Anbarın yolu ki cananın dudaklarının döngüsünde (dönen çizgisinde) biter. Güya karıncadır, Süleyman'ın mührünü getirir.”

'Müher-i Süleyman' üzerinde altı köşeli yıldızın olduğu mucizevi yüzüğün adıdır. Bu yüzük o denli tılsımlıdır ki Hiz. Süleyman'ın hayvanlara, rüzgâra, ateşe vs. hükmetmesinin nedeni budur. Bu tılsımın nedeni de altı köşeli yıldızda yazan ism-i a'zamdır (Pala, 2006: 524-526).

Yüzük yuvarlak ve küçük bir şeydir. Bu nedenle divan şiirinde çoğu zaman sevgilinin dudaklarına benzetilir. Bir de o dudakların âşkılarını büyülemesi vardır ki o zaman da müher-i Süleyman'a benzetilecektir. Aynı zamanda dudağın kenarlarındaki ayva tüyleri de müher mahiyetindeki dudaklara yazılmış yazıların simgesidir (Pala, 2006: 524-526).

Amber; güzel koku, misk kokusudur. Beyitte şair o güzel kokunun sevgilinin dudaklarını çevrelediği bir tablo çizmiştir. Bu, dudağın etrafındaki çizgi halinde devam eden yol olarak da tasavvur edilebilir ki bu noktada karıncanın da çizdiği yol ile paralel bir kullanım olacaktır. Sevgilinin dudaklarındaki bu hoş koku âşıkları mest eder, büyüler, tılsımlıdır. Tıpkı Süleyman'ın mührü gibidir.

Yol keserse 'ışk serhengine 'akl olmaz 'aceb
Vakt olur kim mûrçe eyler Süleymân ile bahs
(Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, G.14=15/5)

“Akıl, aşk askeri(nin) yolunu kesse buna şaşılmaz. (Çünkü zaman olur ki karınca Süleyman ile konuşur.”

Hayvanlar aslında -genel olarak- konuşamayan varlıklardır. Ancak kendi lisanlarıyla birbirleri ile iletişim kurma kabiliyetinde oldukları düşünülür. Hz. Süleyman kendisine mucizeler verilmiş peygamberlerden biridir. Peygamberin mucizelerinden biri de hayvanlarla konuşabilmesi, onların dilinden anlayabilmesidir. Bu beyitte de birinci mısradaki akıl ile aşk karşılaştırılmış ve aslında 'yüce ve üstün tutulan aşkın askerlerinin akıl tarafından yolunun kesilmesi' söz konusu edilmiştir. İkinci mısradaki da bu durum ile karıncanın Hz. Süleyman ile konuşması arasında benzerlik kurulmuştur. Burada akıl, karıncaya karşılık gelirken aşk askerleri de Hz. Süleyman'a karşılık gelmiştir. Netice itibariyle denilebilir ki; akıl aşk askerinin yolunu kesebilir ancak aşk, akıldan üstündür.

Kimdür gedây hâlini sultâna 'arz ide
Yâ mûr-çe sözini Süleymân'a 'arz ide
(Ahmedî, G.601/1)

“Kimdir kölenin halini sultana arz eden? Ya karıncanın sözünü Süleyman'a arz eden (kimdir)?”

Kölenin, sesini sultana ulaştırması zordur. Aynı şekilde normalde kendi lisanı ile konuşan karıncanın sesini de bir insana duyurması imkânsızdır. Ancak kendisine hayvanlarla konuşabilme kabiliyeti verilmiş Süleyman Peygamber'e -Allah'ın takdiri ile- ses ulaşabilmiştir. Bu durum beyitte soru sorularak işlenmiştir.

Hat u zülfünle diller mülkin aldugun mukarrerdür
Süleymânsın begüm sen sana mûr u mâr leşkerdür
(Emrî, G.156/1)

“Hat ve saçlarıyla gönüller mülkünü aldığın şüphesizdir. Beyim, sen Süleymansın; sana karınca ve yılan askerdir.”

Hat, ayva tüyleridir ve karıncaya teşbih edilir. Zülf, saçtır ve yılanı teşbih edilir. Sevgilinin yüzünü yılan ve ayva tüyleri muhafaza eder. Beyitte yüz ile Hz. Süleyman teşbih edilmiştir. Yüz nasıl ki hazine gibi ise ve onu koruyan askerler saç ve ayva tüyleri ise Hz. Süleyman'ı da ordusu korumaktadır.

1.1.2. Neml Sûresi

Hat-ı rûyun ki dikkatlerle ta'zîm üzre yazmışlar
Meğer âyât-ı Nemli safha-i sîm üzre yazmışlar
(Şeyh Gâlib, G.94/1)

“Yüzünün hattını dikkatle ululara yazmışlar meğer Neml ayetini gümüş sayfa üzerine yazmışlar.”

‘Hat’ kelimesinin bir anlamı ‘yazı’dır. Özellikle yüzün (açık renkli olması, duruluğu, güzelliği, yüzde iki yanağın bulunması hasebiyle defterin iki yüzü gibi değerlendirilmesi vb. nedenlerle) mushafa benzetildiği kurgularda ‘hat’ yüze ya da yanağa yazılmış ayet ya da sureler olarak geçer. Bu beyitte de yüze yazılmış yazıların önemi anlatılırken bu durum Neml Suresi’nin gümüşe yazılması ile benzeştirilmiş, gümüş gibi olan yüzdeki tüyler ayete teşbih edilmiştir. Neml, karınca demektir. Burada yüzdeki ayva tüylerinin karıncaya teşbih edilmesi ile ilgili kurgu da akla gelir.

Nedür mushaf cemâlünde hat-ı mûr üzre ebrûlar
Yazılmış besmele san iki yerde Sûre-i Nemle
(Emrî, G.474/2)

“Mushaf(a benzeyen) yüzünde karınca yazısı üzerindeki kaşlar nedir? Sanki iki yerde yazılmış Neml Sûresi(dir).”

Klasik Türk şiirinde yüz genellikle mushafa benzetilir. Yüzdeki ayva tüyleri ise ayetlerdir. Aynı şekilde tasavvufî manada yanaklar mushaf olduğunda akla Kuran-i Kerim’i toplayıp bir araya getiren Hz. Osman gelir ki onun da lakabı ‘iki nur’ manasındaki ‘Zinnureyn’ dir. Yüzde de iki yanağın bulunması hasebiyle yanakların ‘iki nur’ manasında kullanıldığı görülür. Yine vahdet-kesret çizgisinde de yüz vahdetken ayva tüyleri vahdeti örten kesrettir. Ancak kesret aynı zamanda vahdete götüren de bir şeydir. Bu nedenle önemlidir (Tarlan, 2001: 362–363).

Beyitte de yüz, mushafa benzetilirken iki yerde çıkmış kaşlar ise Neml Suresi’ne benzetilmiştir.

Dehân u hatt-ı lebin vâv-ı neshe benzetsem
O vâva sûre-i ven-Neml evveli derler
(Şeyh Gâlib, G.63/3)

“Dudaklarının hattını ve ağızını nesih yazısının vâvına benzetsem o vâva Neml Sûresi’nin evveli (başlangıcı) derler.”

Dudakların hattı, ayva tüyleridir. Ağız da nesih yazısının vavına benzetilmiştir. Vav, vahdettir. Aynı şekilde dudak da vahdeti temsil eder. Beyitte şair Neml Sûresine ‘vahdetin başlangıcı’ demiştir. Neml, vahdet üzerine kuruludur.

2. Olumsuz Özellikleriyle Karınca

2.1. Zayıf- Güçsüz-Çaresiz Karınca

Kamulardan menem bed-ter za’ifem mûrdan kemter
Zelilem ‘âcizem ahkar hocam senden inâyetler
(Hakîkî,G.178/12)

“Herkesten kötü -beter- benim, zayıfım, karıncadan değersiz(im), düşünüm, acizim, en hakir(im). Hocam iyilikler senden.”

Karınca özellikle küçük olması hasebi ile çoğu zaman görülmez, dikkat çekmez. Bu nedenle özel bir değer de göremez çünkü çoğu zaman zayıf olan taraftır. Şairler de içinde buldukları zayıflığı, güçsüzlüğü anlatırken kendileri gibi olan canlılarla özdeşim kurarlar. Burada da aynı durum söz konusudur. Şair tıpkı karınca gibi güçsüz, zayıf, aciz olduğunu anlatmıştır.

Minnet Allah’a benüm gibi nice mûr-ı za’if
Şehd-i ihsânı ile gark-ı ni’amdur şimdi
(Nev’î-zâde Atâyî,K.17/11)

“Minnet Allah’a (ki) benim gibi nice zayıf karınca (onun) ihsan balı ile şimdi nimetlere boğulmuştur.”

Allah’ın, yarattığı hiçbir canlıyı başıboş bırakmadığı ve herkesin rızkını temin ettiği yönünde ayet ve hadisler vardır. Güçlüye de güçsüze de -başkalarının elinden de olsa- rızkı veren Allah’tır. Ancak çoğu zaman özellikle zayıf durumda olanlar rızık derdine düşmeye başlar. İşte bu noktada karınca misal verilerek ‘o, o kadar zayıfken ona rızkını vermekten vazgeçmeyen diğer herkese de rızkını verecektir’ denilmek istenir. Beyitte de böyle bir durum vardır. Karıncanın zayıflığı ile kişi arasında özdeşim kurularak ‘ben de karınca gibi zayıftım ancak onun gibi ben de bol nimetlere gark oldum’ denilmiştir. Burada şükür Allah’adır, memduhın da cömertliğine değinilmiştir. Onun ihsanı o denli fazladır ki bala üşüşen karıncalar ne kadar çoksa o da kendisine o kadar çok nimet lütfetmiştir.

Benem mûr -ı za'îf-i hâk -i hârı
 Benem güncişk -i dâm -ı dil -figârı
 (Azmizâde Hâletî, M. 8/41)

“Dikenli topağın zayıf karıncası benim, gönlü yaralı serçenin tuzağı benim.”

Bu mısralarda da şair gönlü yaralı serçe ile zayıf karınca arasında benzerlik kurmuştur. Toprakta yürüyen karınca karşılaştığı tuzaklar karşısında çok da tedbir alamayacak kadar güçsüz ve zayıftır. Yani tehlikelere, tuzaklara açık bir durumdadır. Aynı durum gönlü yaralı serçe için de geçerlidir; o, taşıdığı gönül yarısından dolayı tuzaklar karşısında tepkisizdir. Şair de hem topraktaki zayıf karınca hem de gönlü yaralı serçenin tuzağı ile kendi durumu arasında özdeşim kurmuştur.

Yâ İlâhi ver iki ‘âlemde maksûd-ı dilin
 Derdmend Nâfiz kulun bi-çâre kaldı hem-çü mûr
 (Lâzikîzâde Feyzullah Nâfiz, G. 279/6)

“Yâ İlâhi! İki âlemde gönlün maksudunu ver, dertli Nâfiz kulun karınca gibi çaresiz kaldı.”

‘Maksûd’ istenilen şeydir. Bir şey istendiğinde ona ulaşamıyorsa ve elden de bir şey gelmiyorsa çaresiz kalınır. Beyitte şair Allah’a yalvarır ve kendisinin bir karınca kadar çaresiz kaldığını ve bu nedenle de iki dünyada da gönlünün istediği şeylere nail olmayı arzuladığını dile getirmiştir. Karıncanın gücü ve bir şeyleri oldurabilme kabiliyeti az olduğu için ortada bir çaresizlik varsa karınca ya da onun gibi küçük canlılarla özdeşim kurulması olasıdır.

2.2. Ayak Altında Kalmış, Ezilmiş Karınca

‘Ayak altında kalmak’ kınanmak, hor ve hakir görülmek, güçsüz ve değersiz olmak, küçük ve çelimsiz olmak gibi çeşitli şekillerde yorumlanabilir.

Dil-i bî-çâresi bâr-ı gamun altunda kalup
 Mûra döndü ki düşe üstüne taglar diyessin
 (Vizeli Ramazan Behiştî, G.389/4)

“Çaresiz gönül gam yükünün altında kalıp karıncaya döndü ki ‘üstüne dağlar düştü’ diyessin.”

Karınca çok küçük bir canlıdır. Bu nedenle ezilmesi, ayak altında kalması, üzerine bir şeylerin düşmesi vs. olası şeylerdir. Bu noktada gamlı gönül ile karınca arasında özdeşim kurulur. Çünkü gam

da gönüle yükür ve onun altında kalan gönül de tıpkı bir karınca gibi ezilecektir.

Şeh Süleymânım sag olsun ey Cenâbî dünyede
Lutfin ekstük eylemez ben mûr-ı pâ-mâl üstine
(Cenâbî,G.269/5)

“Ey Cenâbî! Şeh Süleymanım sağ olsun (ki) dünyada ben ayak altındaki karıncanın üstünden lütfunu eksik etmez.”

Cenâbî kendisine seslenir ve kendisini tıpkı bir ayak altında kalmış karınca gibi tasavvur eder. Bu noktada karıncaya lütufta bulunan Hz. Süleyman kıssasına telmihte bulunulur. Aynı zamanda Hz. Süleyman’ın devrindeki görkemli servet ve sermaye ile refah ortamı da akla gelebilir. Baştaki sultan Hz. Süleyman’dır, aşağıdaki insanlar da ondan lütf bekleyenlerdir

Olmaz idi pâ-y-mâl-i ‘asker-i mûr u mekes
Ni ‘met-i elvâna mâ’il olmasa tab ‘-ı simât
(Sâkıb Dede,G.95/7)

“Parlak sofa(da) renkli (rengarenk) nimetler olmasa idi sinek ve karıncanın askerleri ayak altında olmazdı.”

Beyitte sinek ve karıncanın farklı ve çeşitli nimetlerin üzerine üşüşmeleri hasebi ile ayak altında kalmaları konu edilmiştir.

2.3.Açgözlü Karınca

Toldı mûr-ı tama’ ile kamu enbân-ı kerem
Oldı pür mâr-ı cefâ havlî-i gülzâr-ı vefâ
(Hamdullah

Hamdi,G.3/2)

“Kerem heybesi hep açgözlü karınca ile doldu; cefa yılanı hep vefa gül bahçesinin yıllığı oldu.”

Enbân , içerisinde yiyeceklerin saklandığı heybenin adıdır. Kerem de cömertlik anlamındaki kelimedir. Birinci mısradaki şair bu iki kelimeyi kullanarak cömertlik heybesinin içerisine karıncaların üşüştüğü bir profil çizmiştir. Aslında zıt bir tablo çizilmiştir. Çünkü cömertlik verebilmek, eli açıklıktır. Ancak karınca o heybeye bile açgözlü bir şekilde üşüşmüştür. Yani mecazi anlamının kastedildiği anlatımda; cömertlik heybesine bile açgözlüler üşüşecektir, böylece de vefa gül bahçesinin içinde cefa veren yılanlar olacaktır. Gerçek hayatta da açgözlü insanlar en cömert yerlerde bile açgözlülük

yaparlar ve aslında cömertliğin verdiği ya da vereceği güzelliklere - gül bahçesine yılanın cefa vermesi gibi- çirkinlikler ekerler.

Râm-ı emr-i melevîdür mâr-ı nefis ü mûr-ı âz
Şâh-ı mutlakdur o kim kayd-ı künûzı olmaya
(Sâkîb Dede ,G.154/8)

“Tamahkârlık karıncası ve nefis yılanı Mevlevî'nin emrine amadedir; gerçek şahlar zenginlik gibi bir derdi olmayanlardır.”

Karıncı 'açgözlü' ve nefis de 'yılan' olarak nitelendirilmiştir. Mevlevîler zaten dünyaya ve içindekilere ehemmiyet vermeyen, nefsinin arzularını ayak altına almış kişilerdir. Beyitte de açgözlü karınca ve nefis denen yılan Mevlevî karşısında boyun eğmiştir. Çünkü gerçekten şah olanlar da dünyadan çok şey istemeyen, hırs ve arzularının esiri olmayan, nefsinin hâkimiyetine girmemiş kişilerdir.

2.4.Değersiz Karınca

Kendüyi ger hor u kemter gösterür ol mûrdan
Bârikât-ı nûrdandur şirden liki mehib
(Hakîkî ,G.55/4)

“(O), kendisini karıncadan (daha) hor ve değersiz gösterir ancak heybeti aslan gibi nurdan barikattır.”

Karıncı küçük, çelimsiz olması nedeniyle genellikle hor ve hakir görülür. Bu nedenle de özellikle büyük, güçlü diğer canlılarla karşı karşıya getirildiği çok olur. Beyitte bahsedilen kişi mütevazı bir şekilde davranarak kendisini tıpkı karınca gibi değersiz göstermiştir. Ancak o; nurlu bir parlıtıya sahip, güçlü ve aslan gibi heybetli biridir.

Mûr-ı hakîr görinürem merd-i kâmile
Çeşm-i 'adû-yı câhile ammâ gazanferem
(Süheyfî ,K.50/10)

“Olgun adama değersiz karınca (gibi) görünürüm ama cahil düşmanın gözünde aslanım.”

Bu mısralarda aslında karşıdaki kişiye göre şekil almak söz konusudur. Olgun insanın karşısında değersiz görülüyorsa bu durum hem karşıdaki insanın daha üstün olması hem de kişinin karşıdakine olan saygı ve hürmetinden dolayı kendisini değersiz - ondan değersiz- gösterme çabası ile açıklanabilir. Aksi düşünüldüğünde ise kişinin cahil karşısındaki duruşu onun hem daha bilgili ve üstün olması nedeniyle güçlü durması hem de karşıdakinin cahilliğini örtmek maksadıyla kendi yüceliğini ortaya çıkarmak için

kişinin aslan gibi dimdik ve güçlü olmasıdır. O halde olgun insanın nazarına karınca gibi görünen kişi, cahil düşmanın yanında da aslan gibi görünmeye çalışacaktır.

Şu denlü ‘âcizem nidem ne dilim var ki şerh idem
Karınca kadrîm üstine kodılar sanki bir tağ taş
(Ümmî Sinân ,G.77/5)

“Karınca (kadar olan) kadrîmin (kıymetimin) üstüne sanki bir dağ, taş koydular; o denli acizim. Ne yapayım, dilim yok ki açıklayayım.”

Bu mısralarda şair kendisini karınca kadar kıymetsiz ve güçsüz görmüştür. Bu kıymetsizliğini -daha doğrusu azıcık olan kıymetini- de bir karıncaya benzetmiştir. Karınca da minik bir hayvandır. Onun üzerine düşecek küçük şeyler bile fazlaca etki yapacaktır. Şair bu durum ile kendi kıymetsizliğini özdeşleştirir ve karınca kadar olan o minimal kıymetin üzerine dağların, taşların bırakıldığını tasavvur eder ve acizliğini, değersiz görülüşünü bu şekilde somutlaştırarak açıklar.

Süleymân-ı zemânsın yanuna haşr-ı cünûd oldu
O cündün ben de pâyânında bir mûr-ı fûrû-mâyeye
(Âsık Çelebi ,K.13/21)

“Zamanın Süleyman’ının, yanında askerler haşr oldu; ben de o askerlerin ayağında bir soysuz (değersiz) karınca.”

Şair öncelikle Hz. Süleyman’ın büyüklüğünü, emrindeki askerleri dile getirir ve sonra da o büyüklüğün karşısında kendisini askerlerin ayağının altındaki karınca gibi görür. Süleyman büyüklüğün, gücün sembolü olmuşken karınca da tam aksine değersizliğin, ezikliğin sembolü olmuştur.

2.5. Kaygılı Karınca

Mûr-ı endîşe ki peygûle-i gamdur vatânı
Turmayup hâli hayâlin götürür dâne çeker
(Bâkî ,K.12/7)

“Kaygılı karınca ki gam köşesi vatanıdır; (o), aklına seni getirerek durmadan dane çeker.”

Kaygı, genel olarak eksik olmayan bir duygudur ve hayat içerisinde yaşanan hemen her an insana kaygı verebilmektedir. Bu kaygı durumu kişiyi kederli bir ruh haline sokar. Çünkü emniyetsizlik ya da aidiyetsizlik gibi kasvetli bir hal söz konusu olur. Beyitte şair, geçim derdi olan bir karıncayı tasavvur eder. Karıncanın kaygısı o denli fazladır ki gamlanmayı -üzülmeyi- vatani gibi bilmıştır. Yani o

ruh haline alışmıştır, hep o ruh hali içerisinde. Bu kaygıdan dolayı da sürekli dane çekmektedir. Bu noktada şuna da değinilebilir: Karıncalar çalışkan canlılar olarak bilinir çünkü sürekli yuvalarına dane çekmekle meşguldürler. Ancak bu durumdan dolayı da karıncalar çalışkanlıkları yanında sürekli bir ‘aç kalacağım’ korkusu içerisinde de düşünülürler.

Bir degülse ‘ışkda şâh u gedâ bu vâdide
Mûr-ı miskini talebden kor Süleymân haşmeti
(Celilî ,G.395/5)

“Bu vadide şah ve köle bir değılse miskin karıncayı Süleyman’ın görkeminden koru.”

Hüküm veren Allah’ın terazisinde herkesin eşit olacağı anlayışı hâkimdir. Yani kimsenin kimseye hakkı geçmez ve yapılan her şey eşit olarak değerlendirilir. Dünyada şah ile köle ne kadar da zıt görünse diğerk dünyada eşit şartlarda değerlendirileceklerdir. Aynı şekilde yaratılmış diğerk canlıların da hak ve hesaplarının sorulacağına inanılır. Beyitte de böyle bir söylem söz konusudur. Eğer köle ile şah, karınca ile Süleyman bir olmasaydı zayıf halka olan karınca Süleyman’ın görkemi karşısında kaygılanmalı ve korkmalıydı.

3. Olumlu Özellikleriyle Karınca

3.1.İltifat Eden- İltifat Gören, Yol Gösterici, Marifet Sahibi Karınca

Yokdur ‘adilün ‘adl ü keremde zamânede
İrişdi mûra mekremetün gördi mâr lutf
(Filibeli Vecdî, K.9/19)

“Zamanede adaletin ve keremin yoktur; karıncaya izzetin erişti, yılan lütfunu gördü.”

Beyitte zamandan şikâyet vardır. Söz konusu zamanda adalet ve kerem kalmamıştır. Çünkü iyi konumundaki karınca da izzet görmüştür, kötü konumundaki yılan da. Adalette asıl olması gereken ise iyinin ödüllendirilmesi iken kötünün cezalandırılmasıdır ve aslında herkese eşit davranılırsa eşitlik ve adalet olmayacaktır. Bu adaletsiz zamanda ise durum tam da böyledir, iyi de kötü de aynı muameleye tabi olmuştur.

Aceb olmaz tetebbu’ eyleyüp terk-i edeb etsem
Süleymân-vârî lutf u iltifâtı söyledür mûrı
(Beyânî ,G.784/23)

“İyice dūřündükten sonra edepsizlik edersem buna řařılır mı; (sevgilinin) lūtuf ve iltifatı Hz. Sūleyman’da olduđu gibi karıncayı (bile) konuřturur.”

Kölenin sesinin efendisinin yanında çıkması hoř karşılanmaz. Yani yüksek konumdaki birinin karşısında söz söylemek çođu zaman ‘edepsizlik’ olarak nitelendirilir. Hz. Sūleyman karıncaya iltifat eden, onu dinleyen biridir. Haliyle karınca da dilinden anlayan peygamber karşısında onunla konuşmuştur. Ama aslına bakılırsa karınca küçük, zayıf, aciz, değersiz olandır ve koca sultanın karşısında konuşma edepsizliğini yapmıştır. Bu da karşıdaki insanın mütevazılığından kaynaklanır. Beyitte kıssadan örnek verilerek iyi dūřündükten sonra büyük biri karşısında konuşmak ya da edepsizlik etmenin şaşılacak bir durum olmadığı söylenir.

Mūrçenūn de sōzine dime lâ
Oldı Sūleymān’a aceb reh-nūmā

(Ahmed-i Rıdvan,M.2/15)

“Karıncanın sōzüne hayır (yoktur) deme, o (Sūleyman’a) yol gösterici oldu.”

Burada Hz. Sūleyman ile karınca kıssasına telmih vardır. Ordusu ile gelen Hz. Sūleyman karıncaların kendi arasında konuşmasını dinler ve onları ezmek istemez. Karıncalar kafilenin yolunu değiştirmış olurlar. Bir karıncanın bile bir sultana yol göstermiş olduğu görülür.

Merd-i cāhil aldanur dūnyā vū ‘mā-fihā’sına
Mūr-ı sāhib-ma’rifet mülk-i Sūleymān istemez

(Sehābî ,G.160/4)

“Cahil adam dūnya ve içindekilere aldanır. Marifet sahibi karınca Sūleyman mülkünü istemez.”

Mısralarda cahil ile marifetli karřılařtırması yapılmıřtır. Dūnyaya ve içindekilere aldanan kiři cahil, mal-mülk peřinde olmayanlar da marifetli olarak nitelendirilmiřtir. Burada hem Hz. Sūleyman hem de padiřah olan Sūleyman akla gelir. Karınca zaten çođunlukla onların zıttı özelliklere sahip olarak tasavvur edildiđi için o da mülke göz dikmezse ‘marifetli’ olarak nitelendirilecektir.

3.2. Güçlü Karınca

Bīře-i dehri Sehābî seyr kıl havf itme kim
Mūrlar ol bīřenūn řîr-i jeyānın yıkdılar

(Sehābî ,G.77/7)

“Sehâbî! Dünya ormanını seyret, korkma ki karıncalar o ormanın kükremiş aslanını yıktılar. “

Bu mısralarda zıt bir durum söz konusudur. Dünya bir ormana benzetilir ve bu ormanın karıncaları kükreyen aslanı dahi yıkmışlardır. Şairin çizdiği tablo şu şekilde de açıklanabilir: Dünyaya ve içindekilere bakıldığında güçlü, güçsüz birçok şey görülür. Genellikle de güçlü konumundakinin sesi çok kuvvetli çıkarken güçsüz olanların da aksine söz söyleme hakları neredeyse yoktur. Ancak bazen öyle şeyler olur ki en güçsüz olan hükümdar olur, yani ‘gün olur devran döner’. O halde korku yoktur, korkulmamalıdır. Çünkü karınca mahiyetindeki zayıflar yeri geldiğinde sesi en çok çıkan aslanı bile alt edebilir.

Ol cefâ-cû kûh kûh itmekde tahmîl-i sitem
Nâ-tüvân-ı cevr olup mûr-iktidâr oldukça ben
(Muvakkit-zâde

Muhammed Pertev, G.CDX/4)

“Ben güçlü karınca oldukça o cefa arayan güçsüz, üzülp dağ dağ sitem yüklenmekte.”

Bazen güçsüzün sesi çıkmayınca güçlü olanın sesi daha kuvvetli çıkar; güçlü olan da zalimlik etmeye başlar, insafsız olur, hâkimlik yapar. Ancak güçsüz olan güçlendikçe ya da kendisini öyle tanıttıkça zalim sitemkâr olmaya başlar.

3.3. Alçakgönüllü Karınca

Alçağ ol mûrdan tevâzu'da
Pençe uzatma hasm-ı şîr olma
(Hakîkî ,G.33/9)

“Tevazuda karınca gibi alçak (gönüllü) ol; pençe uzatma, aslanın akrabası olma.”

Mısralarda karınca ile aslan iki zıt özellikli olarak tasavvur edilmiştir. Öğüt mahiyetindeki beyitte şair; karınca gibi alçakgönüllü olmayı tembihlerken aslan gibi pençe uzatmamayı, zarar vermemeyi de tembihler.

Zihî ‘âşık ki ma’şûkî yolına mûr olam diyü
Hevâ yiline virmişdür niçe taht-ı Süleymân’ı
(Hamdullah Hamdi,G.163/2)

“Ne güzel âşık ki maşukun yoluna karınca olayım diyerek nice Süleyman, tahtını istek yeline vermiştir.”

Âşık, seven; mâşuk ise sevilen taraftır. Âşık çoğu zaman sevgilinin yolunu sorgusuz sualsiz, gönüllüce tutar. Çünkü o yoldaki eziyetler, sıkıntılar dahi lütuftur. Beyitte de bu durumla paralel bir söylem vardır. Âşıklar sevgili için şan, şöhet, makam mevki vs. bırakarak karınca gibi mütevazı bir hayatı tercih etmişlerdir.

4. Şeker, Bal, Tatlı vs. Yiyeceklerin Üzerine Üşüşen Karınca

Karıncalar şekerin üzerine üşüşen, şekerli bir şey görünce dayanamayan canlılardır. Karıncalar bu özellikleri yönüyle klasik Türk şiirinde çoğu zaman âşığa benzetilir. Çünkü âşık da çoğu zaman sevgilinin şeker gibi dudaklarına üşüşen, kadeh olup dudağa dokunan ya da onu öpen vs. şekillerde tasavvur edilmiştir.

Didüm yâre dehân-ı tengini gördükde hat-âver
O şekker-pâreyi hâlâ hücûm-ı mûrdan gördüm
(Yâver,G.121/4)

“Dedim yâre, ayva tüylerini dar ağzın(da) görünce ; (sanki) şeker parçasını karıncanın saldırısında gördüm.”

Klasik şiirde sevgilinin ağzı şeker gibidir. Küçük ve dar olduğu için de nokta ve mim gibidir. Âşık o hayat bahşeden, küçük ve şeker gibi ağza müpteladır. Dudağın üzerindeki ayva tüyleri de dudağı korumuş , oradaki şekerli dudağa saldırmış ya da gül suyu gibi olan dudaklara meyletmiş olarak tasavvur edilir. Aynı zamanda ayva tüyleri karınca olduğunda da dudaklar şeker olur ve karıncalar şekere üşüşmüş olarak düşünülür. Beyitte şair âşığı ayva tüyleri ile benzeştirilmiş karıncaya benzetir. Karınca zaten şekere zaafi olan bir hayvandır. Âşık da sevgilinin dudağına meyletmesi yönü ile karıncaya benzer; o, küçük olan şeker gibi dudağa saldırmıştır

N’ola dehânın emsem o la’l güher lezîz
Cem’ olur mûr ü meges oldugiçün sükker lezîz
(Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî ,Matla/39)

“O kırmızı, cevher, lezzetli dudaklarını emsem buna şaşılır mı? Şeker lezzetli olduğu için karınca ve sivrisinek (onun başında) toplanır.”

Bu mısralarda da şair yine ‘sevgilinin dudağı ile şeker’ ve ‘âşık (kendisi) ile karınca’ arasında benzerlik kurmuştur. Kendisi sevgilinin şeker gibi dudaklarına zaten müpteladır ve bu nedenle ona meyletmesi gayet olası bir durumdur, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Bu durumun benzetmesi de şekere karınca ve sivrisineğin üşüşmesi olarak düşünülür. Nasıl ki ballı, tatlı olduğu için karıncanın şekere üşüşmesi

normal karşılanıyorsa âşığın da şeker tadındaki dudaklara meyiletmesi normal karşılanmalıdır.

Çerh lutfun bana göstermemek ister ammâ
Mûrdan kurtulamaz her niçe saklansa ‘asel
(Azmizâde Hâletî ,K.40/30)

“Felek, lutfunu bana göstermemek ister ama balcı nasıl saklansa da karıncadan kurtulamaz.”

Klasik şiirde şairler feleğe fazlaca yüklenirler. Çünkü o çoğu zaman kahır ile hemhal ederken lutfunu eksik bırakmıştır. Beyitte de şair, feleğin her ne kadar kendisine lütf göstermese de kendisinin o lütfu bir gün mutlaka nail olacağına değinir. Bu durum ‘hayatta her şeyin zıddı ile kaim olması’ ile de açıklanabilir. Bugün ortada bir olumsuzluk varsa bu, yarın güzel bir şeylerin olacağına işaretir. Bu hadise karınca ile özdeşleştirilerek anlatılmıştır. Karıncalar dip bucak yerlerde gizlenmiş şekerlere bile er ya da geç ulaşırlar. Beyitte ‘balcı’ denilmiş ki bu da bal satan bir dükkânı akla getirir. Orada birçok bal vardır ancak hepsi de ağzı kapalı olarak muhafaza edilir. Karınca o balcı dükkânına girse belki uzunca bir süre bala ulaşamayacaktır ancak nihayetinde, er ya da geç bir şekilde ona ulaşacaktır.

Ya şekerdür lebi üşmişdür ana mûr u mekes
Ya yeşil tûfidürür hattı lebi sükker-i ter
(Mostarlı Hasan Ziyâ’î ,G.160/2)

“Ya dudağı şekerdir ona karınca ve sinek üşüşmüştür ya hattı yeşil papağandır, dudağı (da) saf şeker(dir).”

Papağan konuşma kabiliyeti olan bir canlıdır. Ancak bunun için öncelikle eğitim görmesi gerekir. Bu eğitim de çoğu zaman ödül olarak şekerin verilmesi ile gerçekleştirilir. Çünkü papağan dut gibi tatlı meyveleri seven bir canlıdır. Bu nedenle bir kelimeyi doğru söylediğinde ona şeker (ya da şekerli şeyler) verilirse papağanın hazırbulunuşluğu artırılmış olur (Güler, 2014: 62).

Beyitte şair sevgilinin dudağı için ya şekerdir ya da saf-ıslak şekerdir, der. Çünkü ona karınca ve sivrisinekler üşüşmüştür. Papağan dudağın üzerindeki çizgide beklemektedir; burada, konuşmak için dudağın gerekli olması ile papağanın konuşma yeteneği olan bir hayvan olması arasındaki ilgi akla gelmelidir. Beyitte sevgilinin dudağı ya şeker gibidir ki ona karınca ve sivrisinekler üşüşmüştür ya da dudak ıslak veya saf bir şeker gibidir ki hemen üzerindeki hat (ayva tüyü) dudaktaki şekeri, gül suyunu vs. emmek için bulunmaktadır. Ayrıca hat kelimesi ile yeşil kelimesinin birlikte verilmesi de yüzün

bahar gibi açılması ya da canlanması , ayva tüyelerinin yüze canlılık vermesi gibi kurguları akla getirecektir.

Mûrı gör gendümle ‘ayş eyler şikâyet eylemez

Arzû-yı şehd ü şekkerdir zübâbı inleden

(Şeyhülislam Yahyâ ,G.270/3)

“Karıncayı gör kendisiyle keyif alır, şikâyet etmez; sineği inleten bal ve şeker arzusudur.”

Öncelikle gerçek manada düşünüldüğünde insanoğluna rızıkı Allah elbette verecektir ancak insan ‘lüks, daha lüks, en iyisi’ gibi kaygılara düşünce gözü dönmeye başlar ve kişi hırstan dolayı kötülüğe meyleder. Yani hırs, açgözlülük, rızık kaygısı ya da lüks merakı gibi durumlar gözü karartan şeylerdir. İnsanoğluna bakıldığında hep bir şeyleri elde edeceğim diye kaygı yaşadığında kötü bir duruma düştüğü görülür. Mısrada da bu durum karınca ile sinek arasında bir karşılaştırma yapılarak işlenmiştir. Beyite göre karınca tıpkı normal bir insan gibi aslında hayatından ve kendisinden şikayetçi değildir, mutludur, hayatını idame ettirir. Ancak sinek, bal ve şeker gibi tatlı şeylerin üzerine üşüşür ve bu da onun perişan olmasına neden olur.

Lebleründe hattun ey şîrîn-dehen

Mûrlar cüllâba düşmüş gûyiyâ

(Bâkî ,G.11/2)

“Ey ağzı şirin(şirin ağızlı)! Sanki dudaklarının çizgisinde karıncalar gülsuyuna düşmüş.”

Dudak klasik şiirde sürekli tatlı bir şeylere teşbih edilir. Karıncalar da dudağın çizgisinden itibaren çıkan ayva tüyelerine (hat) benzetilir. Dudağın şekerli olması ve karıncanın da genel olarak tatlı şeylere olan zaafından dolayı karıncalar (ayva tüyleri) dudağın etrafını çevrelemiştir.

5. Bahar Mevsimi ve Karınca

Mûrlar mıdur bahâr-ı hüsnüne çıkmış yahûd

Hat mıdur ya sebze mi ya ‘anber-i sârâ mıdur

(Süheylî ,K.47/10)

“Güzellik baharına çıkan karıncalar mıdır yoksa hat mı, çimenlik mi, hilesiz (katkısız, saf) amber midir?”

Klasik şiirde yüz bazen bir bahçedir. Sevgilinin bakışı, gülüşü gibi güzellik unsurları o bahçeye baharlar getirir. Bu beyitte de böyle bir kurgunun olduğu tasavvur edilebilir. Hattın (ayva tüyelerinin)

çıkması ile zaten sevgilinin yüzüne bahar gelmiştir. O zaman bu şekilde sevgilinin yüzü baharı karşılayan ve bu nedenle de ambara dönecek kadar lütfkâr olmuş (ki gerçekten de doğada bahar gelince etraf yeşerir, bitkiler olgunlaşmaya başlar, doğa canlanır vs.) bir şekilde düşünülür. Karınca da bahar mevsiminde doğaya bırakır kendisini . O halde yüze ve yüzdeki bahara dadanmış karınca(lar) (ayva tüyleri) düşünülebilir.

Musallatdur üşerler tatlıya yazın karıncalar

Kara kışın içinde yir yüzinde mûr gördün mi

(İbrahim Tırsî ,K.II/19)

“Karıncalar yazın tatlıya musallat olur, üşüşürler. Kara kışın içinde yeryüzünde karınca gördün mü?”

Karıncalar daha çok yazın çalşıp kışın dinlenen canlılar olarak bilinir. Çünkü yaz boyunca dane taşıyan karınca kışın yuvasında saklanır, görünmez. Kış bittiğinde ise yine ortaya çıkar , yeni canlanmış doğaya atılır, çiçeklere ya da diğer tatlı yiyeceklere dadanır. Beyitte de bu bilgi verilmiştir.

Güneş ruhsârunun nârını cânâ nûra benzetdüm

Hatun evvel bahâra karşı çıkmış mûra benzetdüm

(Bursalı Rahmî ,G.142/1)

“Ey can! Güneş yanağının ateşini nura benzettim. Hattını ilkbahara karşı çıkmış karıncaya benzettim.”

Hat; çizgi, yazı gibi anlamlara gelen bir kelimedir. Aynı zamanda , ayva tüyleridir. Beyitte yanak, güneş gibi tasavvur edilmiştir. O halde kızıl, parlak ve yakıcı olduğu düşünülebilir. O güneş gibi yanak, nur misali aydınlık ve parlaktır. Sevgilinin yüzünde de ayva tüyleri çıkmıştır. Bu durum karıncanın ilkbaharda ortaya çıkmasına benzetilmiştir.

6. Mur (Karınca) ve Mâr (Yılan)

‘Hat’ hem karınca hem de yılan için kullanılan bir benzetme ögesidir. ‘Ayva tüyleri’ manasına gelen hat, yüzü koruyan bir yılan gibidir. Sevgilinin yüzü hazine gibi tasavvur edilirken onu koruyan da yılan olur. Aynı zamanda saçlar da yılanı benzetilir (Şahin, 2012: 391).

Dudak şekerlidir, tatlıdır. Etrafındaki ayva tüyleri de çoğu zaman bu tatlıya üşüşmüş karıncalar olarak tasavvur edilir (Şahin, 2012: 391).

Yılan genellikle tehlikeli, zehirleyici, yaralayıcı özellikleri ile ön plana çıkmışken karınca ise aksine masum, zayıf, güçsüz, aciz gibi

özellikleri ile ön plana çıkar. O halde bu iki canlı, zıt karakterlerin sembolize edilmiş halleri olarak tasavvur edilebilir. Ancak bazen de tam aksine, ikisi bir hareket eder.

Hayâl-i hatt u zülfün birle göz yummak hayâl oldu
Olur mı hâb mümkün ola mûr u mâr bir yirde
(Nehcî,G.329/5)

“Saçlarının ve hattının hayali ile göz yummak hayal oldu. Karınca ile yılan bir yerde olsa uyku mümkün olur mu?”

Klasik şiirde saç, yılanı teşbih edilirken hat denilen ayva tüyleri de karıncaya teşbih edilir. Yüz, tasavvufî manada vahdettir ve saç da yüzü örten kesrettir. Aynı şekilde düşünüldüğünde ağız sırların içinde gizlendiği hazine gibi tasavvur edilirken ağzın etrafındaki ayva tüyleri de dudakları koruyan ve içindekilerin ifşa olmasına engel teşkil eden tüylerdir.

Âşık sevgilinin saçlarına asılır, ayva tüyleri tatlı dudaklara meraklıdır ve bu iki durum da âşığı sürekli cezbeden durumlardır. Bunun gibi sevgiliye dair hemen her şeyin hayali bile âşığın uykusunu kaçırmaya yetmektedir.

Hat-ı mevhûm ile âlûde gören zülfünü dir
İmtizâc eyler imiş mûr ile mârun ikisi
(Vahyî ,G.257/3)

“Saçlarını vehimli ayva tüyelerine bulaşmış gören der; yılan ile karıncanın ikisi uzlaşır.”

Yılan ile karınca yer yer zıtlığı temsil etmek amacı ile kullanılır. Yani uzlaşmaktan ziyade anlaşmamak yönüyle bilinir ancak bazen de ikisi uzlaşır.

Klasik şiirde saçlar yılanken ayva tüyleri karıncadır. Beyitte çizilen profile göre bu ayva tüyleri ile saçlar birbirine bulaşmıştır. O halde saçların yüze doğru döküldüğü düşünülebilir. Yani zıt gibi dursa da birbirlerine bulaşınca uzlaşmış olarak tasavvur edilmiştir.

Uzatma çok da tıraş eyle hattını cânâ
Bu mûra merhamet idince mâr olur bir gün
(Âgâh ,G.274/4)

“Ey can! Uzatma çok da tıraş eyle hattını. Bu karıncaya merhamet edince bir gün yılan olur.”

Hat, daha çok ‘ayva tüyü’ diyebileceğimiz küçük tüyler için kullanılan bir tabirdir. Beyitte karınca ve yılanın hat ile kullanımı klasik söylemdeki ile aynıdır; ayva tüyleri karınca iken saç yılanıdır. Şair ‘ayva tüylerini uzatma, saç olur’ demiştir. Yani zıt iki durumu

sembolize eden kurguda şair; karıncaya yüz verme yılan olur, demiştir. Diğer bir yorum olarak da güçsüz, zayıf, iyi gibi görünenlere yüz verme bir gün gelir kötü olurlar, anlamı çıkarılabilir.

Aynı zamanda klasik şiirde ayva tüylerinin en makbul olanı yeni yeni çıkmış olanlar iken uzanmış olanları da sevgilinin sevilme çağının geçtiği anlamına gelir (Pala, 2018: 196). Bu nedenle beyitte bu durumdan da kaynaklı olarak ayva tüylerinin uzatılmaması gerektiğine değinilmiş olduğu söylenebilir.

Ayrılmayum gam-ı hat u zülf-i nigârdan
Ölsem de tolsa kabrüm içi mûr u mârdan

(Azmişâde Hâletî ,G.654/1)

“Ölsem de kabrimin içi karınca ve yılan da dolsa sevgilinin saç
ve ayva tüylerinin gamından ayrılmam.”

Burada aslında iki paralel kullanım söz konusudur. Sair; sevgilinin zülfü ile yılan, ayva tüyleri ile de karıncayı benzeterek onlara duyduğu aşkı ve bağlılığı dile getirmiştir. Diğer taraftan da onlardan asla ayrılmayacağını anlatırken ‘ölsem, kabrimin içini karınca ve yılan sarsa da ‘ demiştir. Kabrin içine küçük haşerelerin girmesi aslında ölü için ızdırap, sıkıntı, korku verici bir durumdur. Ancak âşık karınca ve yılanı görünce aklına sevgilinin saç ve ayva tüyleri gelecektir. Haliyle kabrinin içini karınca ve yılanlar sarınca -ne kadar çok acı çekecekse de- nihayetinde aklına sürekli sevgilinin saçları ve ayva tüyleri geleceği için o aşktan da vazgeçmemiş olacaktır.

Süleymân-ı zamânsın mûr ile mâra geçer emrün
Hemân tîrûnle ‘uşşâka işâret eyle ey server

(Gelibolulu Sun’î ,G.25/3)

“Ey Server! Hemen ok (bakışlarınla) âşıklara işaret et (ki sen)
zamanın Süleyman’ısın, emrin karınca ve yılanı geçer.”

Sevgilinin bakışları yaralayıcıdır, baştan çıkarıcıdır.

Hz. Süleyman kasten söylenmiştir. Çünkü Hz. Süleyman hayvanların dilinden anlayabilen, onlarla konuşabilen bir peygamberdir.

Beyitte şair sevgiliye seslenerek ‘bir bakışı ile emrinin yerine geleceğini’ söyler çünkü o tıpkı Hz. Süleyman gibidir, söz geçirebilir. Öte yandan âşık(lar) da karınca ve yılan ile bütünleştirilmiştir. O halde Hz. Süleyman’ın hayvanlara hükmünün geçmesi gibi sevgilinin de karınca ve yılan gibi olan âşıklarına bir bakışı yetecektir.

7. İkili Kullanımlarda (Sen-Ben, Âşık- Mâşuk vs.) Karınca

Gam-ı hâlünle ben düşdüm karınca dâne çekmekte
Beli benden kavîdür her ne denlü nâ-tüvân olsa
(Emrî, Mukatta' 408/2)

“Kederli halinle ben düştüm, karınca dane çekmekte. Her ne kadar güçsüz de olsa beli benden güçlüdür.”

Karınca çalışkanlığı ile bilinen bir canlıdır. Hatta çoğu zaman dur durak, yorulmak nedir bilmeden çalışması ile konuşmalara konu olmuştur. Bu mısralarda ‘ben-o’ karşılaştırması yapılmıştır. ‘Ben’ tarafı düşkün, zayıf iken; ‘o’ tarafı (karınca) dış görünüşüne inat güçlüdür. ‘Ben’ tarafındaki kişi kederlenince istikrarsız olmaya başlamıştır; ‘o’ tarafı ise her şeye rağmen çalışkan ve güçlü olan taraftır.

Neyüm ki ben seni tekmîl vasfa kâdir olam
Tapun cenâb-ı Süleymân ü ben muhakkar mûr
(Süheylî,K.24/45)

“Neyim ki ben seni tamamlama vasfına kadir olayım?
(Sen)Süleyman hazreti; ben, hor ve hakir karınca.”

Burada yine bir sen-ben karşılaştırması söz konusudur. Hz. Süleyman makamı, büyüklüğü, kendisine verilmiş üstün yetenekleri ile ön plana çıkmış bir peygamberdir. Karınca ise klasik şiirde daha çok ezik durumdaki, küçük, çelimsiz canlı olarak yer alır. Klasik şiirde sevgili ile âşık karşılaştırıldığında sevgili güçlü, âşıklarına karşı yönetimi elinde bulunduran, gönüllerin hükümdarı iken; âşık ise aşktan beli iki büklüm olmuş, mecnun, çaresiz, yaşarla ölüm arasında kalmış kişidir. Bu nedenle sevgili ile Hz. Süleyman, karınca ile de âşık karşılaştırılır. Bu beyitte de şair kendisini ‘neyim ki ben ?’ diyerek aciz görürken sevgiliyi de ‘sen Hz. Süleyman (gibi)’ diye nitelendirerek kendisini sevgili karşısında karınca gibi hor ve hakir addetmiştir.

Mesned-i hüsn üzre sen ben hâk-i rehde pây-mâl
Mûr hâlin niçe ‘arz ide Süleymânüm sana
[Avnî (Fatih) ,G.2/2]

“Sen güzel makam üzerinde(sin), ben toprak yolda ayak altında (mahvolmuşum). Süleyman’ım! Sana karınca halini nasıl arz etsin.?”

Burada yine bir Hz. Süleyman ile karınca karşılaştırması görülmektedir. Bu defa Hz. Süleyman gibi olan sevgilinin makamı ile karınca gibi olan âşîğın ayak altında kalmış haline değinilmiştir. Hz. Süleyman bir peygamberdir. Karınca da küçük olması dolayısıyla yer kaplamayan, ezilmiş olan canlıdır. Ancak telmih yapılan kıssaya bakıldığında, hayvanlarla konuşma kabiliyeti olan Hz. Süleyman'a -bu özelliğinden dolayı- toprak üzerinde ve ayak altındaki minicik karıncanın derdini arz ettiği hatırlanacaktır. Yani sorulan soru aslında içerisinde bir umut da barındırmaktadır, denilebilir.

Sen Süleymân-ı zamânsın ben ise mûr-ı za'îf
Sen hudâvend-i cihânsın ben hakir-i müstehâm

(Sünbülzâde Vehbî ,K.31/43)

“Sen zamanın Süleyman'ısın ben ise zayıf karınca; sen dünyanın efendisisin, ben şaşakalmış (bir) zavallı.”

‘Sen’ ile ‘ben’ karşılaştırmasında yine ‘sen’ tarafı üstünken ‘ben’ tarafı zayıf olan taraftır. Yani sevgili Hz. Süleyman gibi efendi iken âşık karınca gibi zayıf, şaşkın bir haldedir.

8. Cesedin (Ölünün, Kemiğın) Karıncanın Yuvası Olması

Klasik şiirde karıncanın kullanımına bakıldığında birçok beyitte karıncanın böcek, yılan gibi hayvanlarla ya da tek başına cesede üşüşmesi; cesedin bazı küçük haşerelerin yuvası olması gibi kullanımların söz konusu olduğu görülür. Örnekler şu şekilde verilebilir:

Cism olduğında tu'ma-ı me'vâ-yı mâr u mûr
Ten tertibine çâre mi var ne kılısaruz

(Hakîkî ,G.211/5)

“Beden, karınca ve yılanın meskeni olduğunda vücudun düzelmesine çare mi var?”

Karınca canlı bir bedenden mümkün merteye uzaktır. Beyitte ‘ten (beden), karınca ve yılanın meskeni olduğunda ‘ denilmiştir. Bu da klasik şiirdeki benzer temalı beyitlerden de hareketle ‘canın ölmesi ve ceset olması ‘ olarak yorumlanabilir. Hâl böyle olunca karınca ve yılan da üzerine üşüşmüştür. Bu noktada ölü bir beden artık düzelmesi de mümkün olmayacaktır.

Harâmıla biten ten ma'siyetde
Bilâ-şek oldı mûr u mâra layık

(Hakîkî,K.302/19)

“Haramla isyanda biten (son bulan) vücut (beden) , şüphesiz karınca ve yılanı layık oldu.”

Halk arasında ‘nasıl bir hayat yaşıyorsan öyle de ölürsün’ denilir. Bu söz kişinin hayattaki tercihlerinin öldükten sonrası için de etki edebileceğinin göstergesi olmuştur. Yine halk arasında ‘iyi’ denilebilecek kişilerin ölümlerinin de kolay olduğu, ‘kötü’ olanların da ölümlerinde de eziyet çektikleri ve can tenden ayrılma bile bedenini dahi huzur bulamayacağı anlayışı hâkimdir. Beyitte aslında haram ve isyan çerçevesinde geçmiş bir tenin (bedenin) hakkı olarak ona öldükten sonra karınca ve yılan layık görülmüştür. Bu durum büyük ihtimalle cesedin haşerele ya da yılan gibi toprak altına nüfuz edebilen canlılar tarafından kemirilmesi olarak tasavvur edilmiştir. Kötülükle geçen bir ömre de bu şekilde bir ölüm ve ölümden sonra bile rahat bulamama layık görülmüştür.

Şu şeh kim efser-i Dârâya hergiz başın egmezdi
Fenâ deşinde mûra üstühânı hânedür şimdi
(Bursalı Rahmî ,G.209/4)

“Şu şeh ki Dârâ’nın subayına asla baş eğmezdi. Şimdi yokluk çölünde kemiği karıncanın evidir.”

Dârâ, klasik şiirde çokça geçen İran hükümdarlarından biridir. İskender’le yaptığı savaş sonucunda hayatını kaybetmiştir. Ancak hayatta iken sahip olduğu görkemli varlığı nedeni ile şairler üstünlük yönü ile ona teşbih edilmişlerdir. Beyitte şair, Dârâ’ ya baş eğmeyen şahın bile öldükten sonra kemiğinin karınca yuvası olacağını söyler. Bu ‘dünyada azamete sahip de olursa bir gün hayatın nihayet bulacağı ve aslında en güç şeyler ve kişiler karşısında bile baş eğmeyenlerin dahi öldükten sonra en aciz konumdaki küçük haşerele tarafından istila edileceği’ anlamına gelir.

Devlet-i dehr ile Dahhâk u Süleymân olsan
‘Âkıbet mesken ider kabrün için mûr ile mâr
(Azmizâde Hâletî ,G.203/3)

“Dünya devleti ile Dahhak ve Süleyman olsan bile sonunda yılan ve karınca kabrini mesken edinir.”

Dünyada ne kadar şan, şöhret, mal mülk ,iktidar vs. sahibi olursa da hayat bir gün mutlaka son bulacaktır. Beyitte şair iki ismi zikreder: Dahhak, Süleyman. Dahhak, bir hükümdardır. Klasik şiirde çoğu zaman nefsi temsil etmek maksadı ile kullanılmıştır. Süleyman ise hem Hz. Süleyman hem de Kanuni Sultan Süleyman’ı akla getirir.

İkisi de uzun yıllar yöneticilik yapmış; devirlerinde yüksek meblağlar elde etmiş; makam, mevki, şan, şöhret bulmuş kişilerdir.

Beyite tekrar döndüğümüzde şair ‘dünyada Dahhak ve Süleyman da olsan öldüğünde yılan ve karıncalar kabrini yurt edinecek’ demiştir. Yani büyüklüğe, varlığa, genişliğe güven olmaz; eninde sonunda içine girilen mezara haşereler dadanacak ve dünyadaki o büyüklükten eser kalmayacaktır.

Tu'ma-ı mûr ola vü mâr tuyarlar haşerât
Şimdi nâzûkligile bisledüğün sen bu tene
(Hakîkî ,G.534/5)

“Şimdi nazıkçe beslediğin bu bedeninin (zamanı gelince) yılanların ve karıncaların yemeği olacak, (ondan,bedeninden) haşereler doycak.”

İnsan dünyada kırılıgandır, canına dikkat eder, ona iyi bakmaya çalışır. Ancak öldükten sonra o üzerine titrenen beden bir avuç toprağa girecektir ve o toprağın altına sızmış olan karınca, yılan gibi haşereler ölünün bedenini yemeğe başlayacaktır.

Çürüyüp toprag olıcak bedenün
Tu'ma-ı kirm ü mâr u mûr olıcak
(Hakîkî ,K.306/6)

“Bedenin çürüyüp toprak olduğunda (cesedinde) kurt (böcek), yılan ve karınca olacak.”

Öldükten sonra gömülen bedeninin yer altında haşerelere maruz kalacağı düşünülür. Beyitte de ölünce bedeninin küçük kurtçuklar, yılan ve karınca tarafından yenileceği işlenmiştir.

9. Bir Tezat Unsuru olarak Karınca

Ne sa'y-ıla irişe mûr-çe Süleyman'a
Meğer müfettihü'l-ebvâb ide fethü'l-bâb
(Ahmedî ,G.70/6)

“Nasıl (bir) çaba ile küçük karınca Süleyman'a erişir? Meğer kapıları Allah açar.”

Süleyman Peygamber saltanat sahibi, güçlü, kendisine üstün yetenekler verilmiş bir peygamber iken karınca tam aksine güçsüz, zayıf, aciz bir durumdadır. Yani tam zıt iki uçta yer alan iki durum karşılaştırılmıştır. Aslında normal şartlar altında en zayıf durumdaki

karıncanın, sesini devrin sultanına ulaştırması imkânsız bir durumken her Şeyin üzerindeki güç ve kudret sahibi Allah'ın dilemesi ile bu durum mümkün olabilmiştir. Beyitte de küçük karıncanın çabalasa da Süleyman'a erişemeyeceği ancak Allah'ın dilemesi ile bu durumun gerçekteşebileceği konu edilmiştir.

Ârızun mülkini tutmuş hatun ey şâh-ı cihân
Mûr 'asker çeküp ister ki Süleymânlug ide
(Şâhî ,G.149/2)

“Ey cihânın şahı! Hat (tın, ayva tüylerin) yanak mülkünü tutmuş. Karınca asker çekip Süleymanlık etmek ister.”

Klasik Şiirde yanak sayfa olarak tasavvur edildiğinde ayva tüyleri de o sayfaya yazılmış yazılardır. Yanak bir mülk olarak düşünöldüğünde ise ayva tüyleri o mülkü hâkimiyet altına almış askerlerdir. Beyitte ayva tüyleri yanak mülküne hâkim olmuştur. Ayva tüyleri karınca olarak düşünöldüğünde Hz. Süleyman'ın da hükümdar olduğu görülür. Yani yanak ülkesine nasıl ki ayva tüyleri hâkim olmuşsa karınca da Süleyman'ın mülküne sahip olup onun gibi hükümdarlık etmek ister.

Kuvvet-i şân ü şükûhından olup vâye-pezir
Azm-i kûh eylese bir mûr-ı za'if ü esfel
(Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi,K.24/32)

“En aşağı ve zayıf (olan) karınca dağa (çıkmaya) niyetlense görkem ve şan kuvvetinden kısmet bulur.”

Bu mısralarda yine iki zıt ifadeden bahsedilmiştir. Karınca zayıftır, acizdir, güçsüzdür ve gücüne göre hareket ederse aslında yol alabileceği çok bir durum da yoktur. Ancak ona şanı, gücü, kudreti yüce olan biri yardım ederse o, aşılmaz zannedilen dağları dahi aşabilecektir. Mısralar kinayeli bir söyleyişle, karınca kadar güçsüz de olursa kısmetlere tabi olunabileceğini anlatmıştır.

10. Karınca Duası

Karınca duası; halk arasında bereket getirdiğine inanılan bu nedenle de özellikle ticaret yapılan dükkân tarzı yerlere muska şeklinde asılan ve bu şekilde müşterilerin karınca gibi üřüőeđine inanılan duanın adıdır (Onay, 2007: 276). Söz konusu dua beyitlerde daha çok âşığın aşkının artması ve bir de sevgilinin güzelliğ unsurlarının artması için okunan bir duadır. Karınca duası iki beyitte şu şekilde geçmektedir:

Olur efvân harîdâr-ı metâ' -ı bender-i hüsni
 Du'â-yı mûrı hatt-ı püşt-i leb vird-i zebân eyler
 (Muvakkit-zâde Muhammed Pertev ,G.CLXIII/2)

“Güzellik iskelesinin (ticaret yerinin) sonradan gelen müşterisi fazla olur. Dudağın arkasındaki yazı karınca duasını sürekli tespih eder.”

Zann etme hattı sâhîfe-i rûyunda ol mehin
 Cemiyet-i kulûbe karınca duâsıdır
 (Şeyh Gâlib,G.78/2)

“O ayın (ay yüzlünün) yüzünde(ki) sayfaları ayva tüyü zannetme; (onlar) kalplerin (gönüllerin) topluluğuna karınca duasıdır.”

Sonuç

Bu çalışmada, incelenen beyitlerden hareketle karınca imgesi 10 başlık altında değerlendirilmiş ve farklı divanlardan seçilmiş örneklerle konu daha açık ve anlaşılır olarak işlenmeye çalışılmıştır.

Karıncanın belki de en fazla üzerinde durulan tarafı Kur'an-i Kerim'de geçen Neml Suresi'nde anlatılan kıssadan kaynaklı Hz. Süleyman ve karınca arasında geçen hadisedir. Bunun yanında elbette başka şekillerde de kullanımı olmuştur. Karınca bazen zayıf, güçsüz, çaresiz, ezilmiş, açgözlü, kaygılı gibi olumsuz özellikleri ile işlenirken bazen de yol gösterici, marifetli, güçlü gibi olumlu özellikleri ile işlenmiştir. Bu tezatlığa benzer şekilde karıncanın yılan, aslan gibi canlılar ile birlikte kullanımları da olmuştur. Bu küçük canlının yapısal olarak tatlıya meyilli yaratılmış olması da beyitlerde 'şekerli şeylere üşüşmesi' olarak verilmiştir ve bu durum klasik şiirin en meşhur ikilisi olan âşık-mâşuk ikilisinde ise âşığın mâşuğa meyli için güzel bir benzerlik oluşturmuştur. Bazı durumlarda aynı olaydan farklı neticeler çıkarıldığı da olmuştur. Mesela karıncanın bahar mevsiminde ortaya çıkarak sürekli dane taşımaması bazı şairler 'çalışkanlık' olarak değerlendirirken bazı şairler de 'rızk kaygısı yaşamak' ya da 'açgözlülük' olarak değerlendirmişlerdir. Bir de toplumsal inançlar çerçevesinde halk arasında bereket getirdiğini düşündükleri karınca duasını beyitlerde âşıkların, sevgili ve onun güzellik unsurları için okudukları görülmüştür.

Özetle karıncadan şairlerin; içinde buldukları zayıflığı anlatırken, kendilerini zor duruma düşürenlere Hakk'ın adaletinden bahsederken, herkesin er ya da geç öleceği ve kemiğinin karınca

yuvası olacağını anlatırken ve bunlar gibi daha birçok durumu örneklendirirken yararlandıkları görülür. Netice itibariyle de karıncanın klasik Türk şiirinde birçok şair tarafından ve farklı yönlerden işlenmiş bir imge olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Akpınar, Ş. (2017). (Haz.). *Āgāh Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55914.agah-divanipdf.pdf?0>
(e.t.12.03.2019)
- Arı, A. (2018). (Haz.). *Sākıb Dede Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59860.sakib-dede-divanipdf.pdf?0> (e.t.18.05.2019)
- Aslan, Ü. (2017). (Haz.). *Nehcī Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55752.nehci-divanipdf.pdf?0>
(e.t.03.05.2019)
- Aydemir, Y. (2018). (Haz.). *Ramazan Behiřtī Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56445.ramazan-behisti-divanipdf.pdf?0> (e.t.11.05.2019)
- Bayak, C. (2017). (Haz.). *Sehābī Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55746.sehabi-divanipdf.pdf?0>
(e.t.01.06.2019)
- Bektaş, E. (2017). (Haz.). *Muvakkıt-zāde Muhammed Pertev Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55973.pertev-divanipdf.pdf?0>
(e.t.03.05.2019)
- Bilgin, A. A. (2017). (Haz.). *Ümmī Sinan Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55913.ummi-sinan-divanipdf.pdf?0> (e.t.12.06.2019)
- Boz, E. (2017). (Haz.). *Hakikī Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55749.hakiki-divanipdf.pdf?0>
(e.t.08.04.2019)
- Çeltik, H. (2017). (Haz.). *Ahmed-i Rıdvan Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55738.ahmed-i-ridvan-divanipdf.pdf?0> (e.t.18.02.2019)
- Demir, H. (2017). (Haz.). *Lāzikizāde Feyzullah Nāfız ve Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54126.53959.lazikizade-feyzullah-nafizdivanpdfpdf.pdf?0> (e.t.13.05.2019)
- Erdoğan, M. (2017). (Haz.). *Bursalı Rahmī Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55910.bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0>
(e.t.18.03.2019)
- Ersoy, E. (2017). (Haz.). *Münirī Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56095.muniri-divanipdf.pdf?0>
(e.t.06.05.2019)

- Erünsal, İ. E. (2018). (Haz.). *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59332,taci-zade-cafer-celebi-divanipdf.pdf?0> (e.t.15.06.2019)
- Güler, Z. (2014). *Divan Şiirinde Papağan*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(1), 61-71.
- Gürgendereli, M. (2017). (Haz.). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56211,mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf?0> (e.t.13.05.2019)
- Harmancı, M. E. (2017). (Haz.). *Süheylî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55750,suheyli-divanipdf.pdf?0> (e.t.20.05.2019)
- Karaköse, S. (2017). (Haz.). *Nev'î-zâde Atâyî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0> (e.t.13.05.2019)
- Kavruk, H. ve Selçuk, B. (2017). (Haz.). *Filibeli Vecdî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55912,filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0> (e.t.17.04.2019)
- Kaya, B. A. (2017). (Haz.). *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf.pdf?0> (e.t.27.02.2019)
- Kesik, B. (2018). (Haz.). *Cenâbî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59983,cenabi-divanipdf.pdf?0> (e.t.23.04.2019)
- Kılıç, F. (2017). (Haz.). *Âsık Çelebi Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0> (e.t.25.02.2019)
- Kılıç, F. (2018). (Haz.). *Şâhî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59394,sahi-divanipdf.pdf?0> (e.t.31.05.2019)
- Nas, Ş. K. (2018). (Haz.). *Celilî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59375,celili-divanipdf.pdf?0> (e.t.28.04.2019)
- Oğuz, F. S. K. (2017). (Haz.). *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0> (e.t.13.02.2019)
- Onay, A.T. (2007). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Kurnaz, C. (Haz.). Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yay.
- Pala, İ. (2006). *Mühr-i Süleyman. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (c.31, s.524-526). İstanbul.

- şahin, K.ř. (2012). Klasik Türk Edebiyatında Sevgilinin Ayva Tüyü / Hat. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(23), 386-408.
- Tarlan, A.N. (2001). *Fuzûlî Divanı şerhi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Taş, H. (2017). (Haz.). *Vahyi Dîvânı*, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55745_vahyi-divanipdf.pdf?0 (e.t.09.06.2019)
- Üstüner, K. (2017). (Haz.). *Yâver Dîvânı*, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55748_yaver-divanipdf.pdf?0 (e.t.11.06.2019)
- Yakar, H. İ. (2018). (Haz.). *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57257_gelibolulu-suni-divanipdf.pdf?0 (e.t.20.04.2019)
- Yenikale, A. (2017). (Haz.). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56212_sunbulzade-vehbi-divanipdf.pdf?0 (e.t.29.05.2019)
- Yılmaz, K. (2017). (Haz.). *İbrahim Tîrsî ve Dîvânı*, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55911_ibrahim-tirsi-ve-divanipdf.pdf?0 (e.t.27.04.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10591_ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 03.02.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10599_beyani-bpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 15.03.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10595_avnfatihdivanimuhammednurdoganpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.02.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10655_seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 22.05.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596_bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 12.03.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654_metinpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 03.06.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10616_metinpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 08.04.2019)
- https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10607_emridivaniipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.04.2019)